

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

IX. 1922.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1922.

ADOLPHI's penning bij den vrede van Breda in 1667.

(Plaat I).

Een der bekendste en tevens belangrijkste van de Nederlandsche historiepenningen, is zeker wel die door CHRISTOFFEL ADOLPHI geslagen, die den in 1667 gesloten vrede te Breda herdenkt en bij VAN LOON II, pag. 555. 1 afgebeeld is. De er op voorkomende voorstellingen en bijschriften werden in Engeland door koning KAREL II zeer kwalijk opgenomen en gaven zelfs tot klachten bij de Staten-Generaal aanleiding. Om een einde te maken aan dit misnoegen werden zelfs de stempels vernietigd en de nog bij den medailleur voorhanden afslagen versmolten. Het doel: de gramschap van den Engelschen koning te stillen werd echter niet bereikt, daar deze zich nog in 1672 over het uitgeven van den penning beklaagde, en dit een der redenen werd, waarom Engeland onze Republiek in 1672 den oorlog verklaarde.

In het tweede deel der *Brieven aan JOHAN DE WITT*, bewerkt door ROBERT FRUIN, uitgegeven door N. JAPIKSE (Amsterdam 1922) en in het derde deel der brieven door DE WITT geschreven, eveneens door Dr. JAPIKSE uitgegeven, komen eenige stukken voor, die belangrijke bijzonderheden over den penning vermelden. Daar bedoelde werken niet in het bezit zullen zijn van vele onzer leden, vroegen wij Dr. JAPIKSE en het bestuur van het Historisch Genootschap te Utrecht vergunning

om in het *Jaarboek* die brieven te mogen afdrukken, welke op den penning betrekking hebben. Dank zij de verkregen vergunning zijn wij in staat het navolgende te kunnen mededeelen:

Uit een brief ¹⁾ 27 April 1668 door den Amsterdamschen dichter JAN ZOET ²⁾ aan JOHAN DE WITT geschreven, blijkt dat hij reeds eenige maanden te voren dezen het model getoond heeft van den bewusten penning. Hij schrijft toch uit zijn «wooning staande op de Haarlemmerstraat in de Rust».

Erntvesten hooghgeleerden, voorzienige, en zeer bescheiden heer, mijnheer,

Ik heb nu al eenyge maanden geleeden d' eer gehad van met Uw E.E. te mogen spreken en te voortoonen het bootzeerzel van een zinrijkken vreedenspenningk neevens de verzen, daarop by my gemaekt ³⁾ en hoewel Zijne HoogEedeheid VAN WIMMENUM ⁴⁾ dezelve niet wel beziende, niet heeft willen aanneemen zo heb ik echter op het goedt vertrouwen op Uw E.E. wijsheid den meester zo gemoedigt, dat zijn werck buiten ongeluk haast zal verdig zijn, hoopende dan de gunst te zullen genieten van dezelve aan Haare Eedle Groot Moogende te moogen offeren, doch eerder niet dan als wy Uw E.E. goetvinden hebben verstaan van of wy dit hierneevens gestelde buiten op de rand zullen mogen zetten of niet:

¹⁾ *Brieven aan JOHAN DE WITT*. II. p. 426—427.

²⁾ JAN ZOET, Amsterdamsch dichter, geb. 1614, overl. 1673. Zijn miniatuur portret, door ARNOUD VAN HALEN, is in het Panpoeticon Batavum in het Rijks Museum.

³⁾ JAN ZOET, *d'Uitsteekende Digt-Kunstige Werken*. Amsterdam 1675. p. 137—138.

⁴⁾ AMELIS VAN DEN BOUCKHORST, heer van Wimmenum, lid van de ridderschap van Holland.

Numisma Triumphale Jubilans Britannoque reconciliatis
cum privil. Dmn. Ordin. Holland. et West-Frisiæ.

En op de vlakke des pennings onder de verbeeldinge der
vreede het navolgende:

Bellua trux Bellum Batavos lacerabat et Anglos! Reddita
(laus Superis!) Unio, Pax et Amor.

Verwachten hierop Uw E.E. wijs en rijp oordeel.

Onlangs is de meester, die onzen penningk maakt, ge-
weest by een smit, die voor hem de staaie stempelen
eertijds pleegde te smeeden, en heeft by dezelve gezien
twe gesneeden stempelen naar de teekeninge, daarmee men
voor deezen by hem is geweest, om 't werck aan hem te
besteeden, hebbende op d' ééne zijde de stad Breeda, op
d'andere de verbeeldinge der vrede zo slecht gedaan,
dat dezelve niet waardig zijn op goud of zulver gedrukt
te worden; behálve dat weeten zy van 't werck niet meer
dan dat den smit ter quader trouw van onzen meester
genoomen en hen geleert heeft, zulex dat het hen onmogelik
zal zyn, om buiten op de rand enyge letteren te brengen,
en niet dan een wanscheppel zullen baaren, in voegen dat
wy niet twijffelen, of den onzen zal om haare kunst en
zinrijkheit der beelden Haare Edele Groot Mogende aan-
genaam zijn.

Bidde derhalven gants ootmoedelik deeze onze vrijborstig-
heid in 't schrijven te verschoonen; waarby eyndygende,
beveelen Uw E.E. in de bescherming des Almagtygen,
terwijl wy de vryheid neemen van ons te noemen,

Erntvesten, hooghgeleerden, voorzienigen en zeer be-
scheiden heer,

Uw E. E. H. V.

aller onderdanigste dienaar

JAN ZOUT, Amsterdam".

Het opschrift op den kant van den penning is, mis-
schien door DE WITT, eenigszins gewijzigd. De penning
komt voor met als randschrift: * NUMISMA * POSTERI-
TATI * SACRUM * BELGA * BRITANNOQUE * RECONCILI-

ATIS of wel: ☼ NUMISMA · POSTERITATI · SACRUM · BELGA ·
BRITANNOQUE RECONCILIATIS · CUM · PRIVIL · ORDINUM ·
HOLLAND : ET WEST ☼ . Het onderschrift onder het
beeld van den vrede is belangrijk gewijzigd, en luidt:
REDIIT CONCORDIA MATER — IVL · 31 · BREDÆ · A° 1667.
Denkelijk zal het door ZOET voorgestelde onderschrift
wel te lang zijn geweest om op een zóó klein veld te
kunnen worden aangebracht.

ADOLPHI is de eerste Nederlandsche medailleur geweest, die zijn penningen van een kantschrift en relief voorzag ¹⁾ en de hier boven vermelde penning is de oudste hier te lande vervaardigd, die aldus versierd is. De penning die, zooals de brief vermeldt, ADOLPHI gezien heeft bij «een smit die voor hem de staale stempelen eertijds pleegde te smeeden», is de groote penning door een onbekenden medailleur met den plattegrond van Breda op de keerzijde ²⁾. Uit den brief zien wij tevens, dat ADOLPHI niet slechts medailleur was, die de stempels voor de door hem ontworpen medailles vervaardigde, maar dat hij zich ook belastte met het maken van de stempels voor penningen die door andere kunstenaars waren ontworpen.

DE WITT schijnt spoedig aan het verzoek van ZOET om nadere opgave omtrent onderschrift en randschrift te hebben voldaan, althans blijkt uit den volgenden brief, 27 Juli door den dichter aan DE WITT geschreven ³⁾, dat de penning toen reeds aan de Staten-Generaal vertoond was. De brief luidde:

¹⁾ *Jaarboek voor Penningkunde* 1920. bl. 57—58.

²⁾ VAN LOON II. bl. 555. 3—4.

³⁾ *Brieven aan JOHAN DE WITT* II. bl. 428.

De gouwden pennigk (!) aan Haare Eed Groot Moogende getoont, weegt 5 onzen en 5 engels ¹⁾); d'once voor goud en konst gereekent tot 54 gulden, koomt ter zomme van 283 gulden en 10 stuyvers, zijnde het minste gewicht, daarvan dezelve kunnen gemaakt worden, maar wel zwaarder als van 6, 7, 8 en meer oncen, naar 't welgevallen van Haare Eed. Groot Moog. De zulyre zouden omtrent 30 guldens koomen te bedraagen, werdende d'once fijn zulver met de konst gewoonelik betaalt tot zes guldens, want in deeze gelegenheid heeft niemand enyge kosten te draagen aan de stempels, daaraan nu omtrent een jaar gearbeid is en over de 1200 gulden zouw moeten kosten.

Behalven dat zijn wij genoeg verzekerd, dat hier in 't land niet één meester is, die de magt heeft, om zo goed één te maaken, veelmin te verbeeteren, doch roemen was nooit konst; den meester moet door het werck en niet het werck door den meester gepreezen worden. Vorder staat omtrent het goud dit aan te merken: den roozennoobel ingewisselt, koomt den koper tegenwoordig d'once te kosten 46 gulden, want dezelve weegt 23 caraten, 9 gram ²⁾. Het goud, door den Antimoio ³⁾ gefyneert, dat om zyne fijnte, weekheid en hooge colour, dat tot de penningen het bequaaste (!) is, kan men niet min bekoomen dan d'once tot 48 guldens, zijnde hier de lakagie, bij Haar

¹⁾ Een engels is 1,53 gram, 1 ons 30,76 gram. De penning woog dus 161,45 gram. Het eenige mij bekende exemplaar in goud, berustende in het Kon. Penningkabinet, weegt 160,7 gram. Denkelyk is dit het exemplaar, dat aan de Staten-Generaal getoond is.

²⁾ De bedoeling is, dat de rozenobel van 23 karaat 9 gram weegt.

³⁾ Hieromtrent schrijft Dr. JAPIKSE op pag. 817: „Hierover deelde Dr. C. HOITSEMA, Rijks muntmeester, door bemiddeling van Dr. BANNIER mij mede: De regel zal wel moeten luiden: „Het goud, door den antimonio gefyneert.“ Een bekende zuivering van goud, gelegeerd met andere metalen, was diè door een behandeling met „zwavelantimonium (spiesglans)“. Ook de heer VAN KERKWIJK wees mij op deze mogelijkheid. Ik acht haar inderdaad zeer waarschijnlijk en natuurlyk ook zeer goed mogelijk, dat ZOET, die „Antinomio“ schrijft, zich verschreven heeft.“

Eed. Groot Moog. geordonneert, niet gerekendt. Verwacht met verlangen het besluit der Staten.

De beslissing der Státen, die ZOET blijkens het slot van zijn brief met verlangen verwachtte, zal wel geweest zijn, het besluit om van den penning een aantal exemplaren te bestellen ten einde namens de Staten-Generaal in goud of zilver te worden uitgereikt aan personen, die bij het sluiten van den vrede een min of meer belangrijke rol gespeeld hadden. Ik vond nergens vermeld, dat dit heeft plaats gehad; in elk geval is de penning niet, zooals VAN LOON II, bl. 556 vermeldt, op last der Staten van Holland geslagen, hetgeen ook blijkt uit den brief door DE WITT 14 Nov. 1670 aan KOENRAAD VAN BEUNINGEN geschreven ¹⁾ waarin hij schrijft «wat gedenckpenningen, zelfs door particulieren *ende buyten last van de regeeringe*, daerinné niets waerlyck offencant was influerende, soudén mogen werden verkoft of weder moeten werden ingetrocken». ADOLPHI zal zich dus hebben moeten tevreden stellen met zijn penning aan liefhebbers te verkoopen en, gezien het groote aantal, dat er nog van voorhanden is, zal deze affaire niet onvoordeelig voor hem geweest zijn. Hij vroeg toch, daar hij bevreesd was dat zijn penning, waaraan «de suppl^t. extra ordinariis groote moeyten, arbeyt en costen heeft gehad» ²⁾ zou worden nagegoten aan de Staten-Generaal octrooi voor «sekere schoone en admirable medalie ter gedachtenisse van de heerlycke victorie bij dese landen vercregen», door hem

¹⁾ *Brieven van JOHAN DE WITT*, bl. 87.

²⁾ Zie zijn request in OBREEN. *Archief VII*. bl. 145.

«geinventeert, in een stempel gesneden ende geslagen. soo in goud als silver».

Dit octrooi werd hem 28 September 1668 verleend. Het randschrift op sommige der penningen vermeldt dan ook uitdrukkelijk, dat zij «cum privilegio» zijn uitgegeven.

Intusschen had die zoo onschuldig uitzierende en zeker ook geen kwaad bedoelende penning in Engeland misnoegen gewekt. De Resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland van 18 Mei 1669, p. 177, bevatten hieromtrent het volgende:

De Raadpensionaris heeft ter vergaderinge gecommuni- ceert seekere Missive van den Secretaris KINSCHOT, aan hem Raadpensionaris geschreven uit Londen den 4—14 deeser loopende maand, houdende, dat op den 12 daar bevoorens door de Heer ELINCXBÉ, Generaal van de Munte van den Koning aldaar aan sijne Majesteit was vertoont geworden seekere Medaille alhier te Lande geslagen, repre- senteerende aan de eene zijde het verbranden van de Scheepen omtrent Chattam, met de volgende woorden daar onder gesteld procul hinc mala bestia Regnis, en aan de andere zijde de Vreede tot Breda gesloten met deese woorden, rediit Concordia Mater; en dat daar over aldaar te Hove soodanigen alteratie was ontstaan, dat men seer tot nadeel van deesen Staat begon te spreken, soekende de qualijk geintentioneerden de voorsz. woorden mala bestia te appliceeren op den hoogstgemelden Koning.

Waar op gedelibereert zijnde, is goedgevonden en verstaan, dat van weegen haar Edele Groot Mog. omtrent den Heere Ambassadeur TEMPLE ernstelyk sal werden gedoleert, dat men aan het Hof van sijne Majesteit eene actie, die in sig selve t'eenemaal innocent is, en die met een seer goede intentie is geschied, soo verkeerdelyk interpreteert, en op sijne Majesteit tragt applicabel te maaken de woorden die eigentlyk sijne relatie hebben tot den Oorlog, de nyd

en de tweedragt, met verzoek, dat hy den meerhoogstgemelden Koning daar van ten besten gelieve te disabuseeren.

De Engelsche koning schijnt geen genoegen te hebben genomen met de gegeven opheldering. Immers in 1670 blijkt, dat hij zich niet slechts bleef beklagen over ADOLPHI'S vredepenning, maar dat hij zich ook ernstig gegriefd voelde over hier te lande uitgegeven pamfletten ¹⁾, over een schilderij door JAN DE BAEN in het stadhuis te Dordrecht hangende, ter eere van CORNELIS DE WITT gemaakt den tocht naar Chattam afbeeldende ²⁾, over wandtapijten, eveneens met afbeelding van dien tocht en eindelijk over het feit, dat het bekende schip «The Royal Charles», bij Chattam buit gemaakt, niet alleen niet was gesloopt ³⁾, maar dat het zelfs «als taphuysch» dienst deed. Nog beklaagde de koning zich over een horloge, dat door de O. I. Compagnie aan den koning van Japan vereerd was en waarop o.a. de tocht naar Chattam stond afgebeeld.

De volgende brief 14 November 1670 door DE WITT aan COENRAAD VAN BEUNINGEN ⁴⁾ geschreven ⁵⁾, licht ons omtrent deze klachten nader in:

Ontvangen die van den 8sten. Ick hebbe van mijn plicht geacht deselve ter vergaederinge van de heeren Staten

¹⁾ *Brieven van J. DE WITT*, IV, bl. 87.

²⁾ WAGENAAR, *Vaderl. Historie*, XIII, bl. 478 en FRED. MULLER, *Ned. Historieprenten* 2276—2277. In 1672, bij den val der DE WITTEN is dit schilderij door het gepeupel te Dordrecht vernield.

³⁾ Dit geschiedde eerst in 1673.

⁴⁾ COENRAAD VAN BEUNINGEN, geb. 1622, overl. 1693, zesmaal burgemeester van Amsterdam, bekend en gezien Staatsman, was door J. DE WITT naar Engeland afgevaardigd. Een penningplaat met zija horstbeeld wordt bij VAN LOON, III, bl. 19 afgebeeld.

⁵⁾ *Brieven van J. DE WITT*, IV, bl. 106.

van Hollandt ende Westvrieslandt voor te lesen, voornaementlijk om de leden daerdoor te bewegen tot eenige expedienten, by middel van dewelcke wechgenomen soude moge werden het onbenoege, 't welck Uw Ed. aldaer van tijdt tot tijdt bespeurt over de opgenomen aenstootelijckheden in de schilderye tot Dordrecht, in de bekende gedenckpenning ende ter oirsaecke van 't verblijf van 't schip de Royale Charles in handen van desen staet. Edoch heeft de voorschreven opgenomen aenstoot generaelijck in de gemoederen van de leden niet gedaen de beste operatie, verklaerende de meesten explicite, dat zij het opnemen ende duyden ten archsten van soodaenige innocente saeken ende beuselingen aensaegen als een effect van een quaaede grondt, daermede men in Ingelandt tegens dese natie belaelen moste sijn, ende dat men met reden bij opcomende swaerigheden te beduchten hadde, dat men van die syde soo gladden ende resoluten prestatie van de allianciën niet en hadde te wachten, als men van deze zyde wel gemeynt was deselve allianciën mette uuterste resolutheydt naer te komen. Anderen voechden daerby, dat men in een vrye Republycque niet en conde gedoogen, dat een uttheensch potentat dat asscendent soude willen nemen, om ons de wett te stellen, wat gedenckpenningen, zelfs door particulieren ende buyten last van de regieringe, daerinne niets waerlijck offencant was influerende, souden mogen werden verkoft of weder moeten werden ingetrocken ende off men de schepen, in een wettigen oorloch op den vyandt verovert, soude mogen conserveeren off moeten sloopen, ende vooral niet, of men eene simple historiaele schilderye alhier in besloten caemeren soude mogen ophangen off weder moeten wechnemen; dat soodaenige beginselen wel verboden mochten wesen van groote saecken, die men op de vryheydt van deze landen soude willen empieteren; dat sulx voorall niet en behoorde te comen van een Coning, die met considerabelder dingen, selfs door publycque authoriteyt utcomende, aen desen ende andere staeten waerachtige materie van offensie gaff, welcke nochtans alhier ende elders wierden gedissimuleert; datter in Engellant

door publicque ordre geslaegen was een penning ¹⁾ met dese inscriptie: „Carolus a Carolo. quatuor maria vindico”, ende noch een ander, alwaer den Coning, in een triumphwaegen over de zee rydende, vertoont werdt, met de circumscriptie: „penes nos imperium maris”, ende meer andere diergelycke saecken, te lange alhier te recapituleren; datt bovendien alle de aengetogen ende voor desen opgehaelde saecken seer odieuslyk tegens de waerheydt gedetorqueert off oock wel in 't geheel verdicht wierden; dat d'inscriptie op de gedecrieerde penning: „procul hinc mala bestia regnis”, notoirlyk slaet op de discordie, tweedracht ende oorloch, die aldaer met voeten getreden ende door de inscriptie verfoeyt werden; dat diegene, die niet wetens blindt willen sijn, sulx wel connen sien ende dat sonder de uutterste quaedtaerdigheydt ofte bottigheydt de verschreven inscriptie op den Coning aldaer niet geduyt off andersins tot eenige offensie getrocken kan werden; datter in de wereldt niet gemeender is dan dat alle batailles, rencontres off andere actiën, te waeter ende te lande voorgevallen, door schilderyen werden vertoont, jae datter misschien niet eene, in Europa geschiedt, buyten het taeffereel is gebleven, selfs diegene, in dewelcke de coningen ende princen in persoon door de fortuyn van den oorloch gevangenen van haere vyanden sijn geworden, doch dat men noyt gehoort heeft, dat soodanige affbeeldingen, alhoewel in publicque plaetsen voor 't ooge van alle de werelt ten toon hangende, oyt off oyt tot offensie opgenomen sijn; dat het onwaerachtich is, dat het schip Charles tot een taphuysch soude wesen gemaect, jae hebben alle de leden, oock diegene, die veelmaels door Hellevoetsluys passeren, verklaert noyt gehoort, veelmin gesien te hebben, dat men daerinne gedroncken off onder den dranck de successen van den voorgaenden oorloch — daarvan wy oock niet veel hebben te roemen — gedacht soude hebben; oock niet, dat men hetselve schip voor geldt soude laeten sien; hebbende d' heer borgemeester VALCKENIER, als bewindt-

¹⁾ VAN LOON, II, bl. 530.

hebber, oock in de volle vergaedinge verklaert niet te weten, dat op het horologie, 't welck vanwegen de Oost-Indische Compagnie aan den coning van Japan is vereert, daervan voorhenen mede seer veel is gesproocken, eenige historiaele uitbeeldinge, ende sulx oock niet het gepasseerde op de riviere van Chattam heeft gestaen 1); dat met Sijn Ed^{ts}. kennisse daertoe oock wegens de Compagnie noyt eenige last was gegeven; dat de mcester, die het horologie gemaect hadde, hier in Den Haege was wonende ende dat men hem selfs soude connen ontbieden ende daerop naeder ondervraegen, gelijk ick by de eerste gelegenheydt meyne te doen. Van gelycken hebben niet alleenlijk de heeren gedeputeerden van Amsterdam ende Rotterdam, maer oock die van alle de andere steden verklaert van geen tapyten te weten off gehoort te hebben, in dewelcke de verschreven historie soude wesen geweven; niet dat zij meynden, dat op 't graveren off weven van de verschreven historie op een horologie off in tapijten yets met recht soude te carperen vallen, maer alleenlijk om te vertoonen, hoe valschelyck ende ondeuslyck de verschreven saecken aldaer gedebiteert ofte gedetorqueert worden, sulx dat voor beslyt verstaen is, dat de verschreven deliberatie geene notulen gehouden off vermaen gedaen soude werden. Niettemin is, op de recommandatie van de heeren van de ridderschap, aen die van de admiraliteit tot Rotterdam particulierlyck geinsinueert, dat zij de spiegel van 't schip de Royael Charles souden willen veranderen, alle de jegenwoordige waepenen ende beeltenissen wechnemen, een ander waepen off teecken substitueren

1) Dit is niet juist, op het bewuste horloge stond wel degelyk de tocht naar Chattam afgebeeld. 21 November 1670 schryft DE WITT aan VAN BEUNINGEN (*Brieven van J. DE WITT*, IV, bl. 111):

De maker van het naar Japan gezonden horloge opontboden zijnde, heeft mij verklaert op de casse ofte de voet van het verschreven horologie vier historiaele uitbeeldingen te staen, naementlyck drie batailles, eene te voet, eene te paardt ende eene ter zee ende voor de vierde uitbeeldinge het verschreven gepasseerde op de riviere van Chattam.

ende het verschreven schip oock een andere naem geven, 't welck de gemelde heeren gedeputeerden van de verschreven admiraliteit aengenomen hebben te besorgen, gelijk oock de gedeputeerden van Amstelredam, op recommandatie alsvoren, aengenomen hebben de heeren haere principaelen in bedencken te stellen ende deselve oock te helpen disponeren, om de schroeff, waermede de verschreven penning geschroeft werdt te doen casseren. Ende naer ondervraeginge van eenige leden verstaen geweest sijnde, dat de voor geroerde schilderije tot Dordrecht niet en is hangende off oyt gehangen heeft op de voorsaele van 't stadthuysch, daertoe een ygelijk acces heeft, maer in eene besloten binnecaemer, waerinne den oudtraedt, als die geconvoceert werdt, gewendt is te vergaederen, soo is die saecke simpeljik aen de dispositie van de heeren van Dordrecht gelaeten, alhoewel de heeren gedeputeerden der verschreven stede verklaert hadden, dat zy niet en twijffelen, off zouden de heeren haere principaelen met de verschreven schilderye doen ende handelen, als d' andere leden souden raedtsaem oordeelen ende gelieven te recomanderen". De leden hebben verlangd, dat VAN BEUNINGEN hunne opmerkingen ende redeneeringen in dezen aan de Engelsche regeering zou voorhouden, ten bewijze, hoe ongegrond de geraaktheid der Engelschen is.

DE WITT schijnt, zooals uit een door hem aan VAN BEUNINGEN geschreven brief blijkt, ten overvloede ADOLPHI nog om nadere uitlegging van zijn penning te hebben verzocht. Hij schrijft toch: ¹⁾

Zal de hand houden aan het beslotene omtrent de Royal Charles en den gedenkpenning, hoewel de laatste bij nader onderzoek en uitlegging van den maker blijkt geheel zonder aanstoot te zijn; want voorsooveel de croon omtrent de voeten belangt, daermede werdt de staetsucht off begeerlijckheit tot eens anders gebiedt uitgebeelt, welcke, als

¹⁾ *Brieven van J. DE WITT*, IV, bl. 413.

nevens de nijdt ende tweedracht aengesien moettende werden als fomenta belli, alle nevens de waepenen met voeten getreden worden. Nu is het notoir, dat de staetsucht niet alleenlijk op koningen, maer oock op republycquen applicabel is, tot meerder verificatie van 't welke ende tot verdediginge van sijn onschuldt de autheur noch allegeert, dat het geen coninglijke croon en is, die in sijn penning gevonden werdt, maer soodaenige als waerdoor van alle oude tijden de staetsucht in de schilderkonst uitgebeeldt is geworden.

Toch zijn de stempels vernietigd, evenals de nog voorradige exemplaren van den penning. Dit schijnt echter «in stilligheydt» te zijn geschied met het doel om den Engelschen koning gunstig te stemmen, maar weinig naar den zin der leden van de Staten-Generaal te zijn geweest vooral toen ook uit nadere door ADOLPHI verstrekte inlichtingen bleek, hoe onschuldig de voorstellingen op den penning waren. DE WITT schreef toch December aan VAN BEUNINGEN ¹⁾, in antwoord op diens brief van 2 December 1670:

Wel ontvangen die van den 2^{den}. „Haer Edel Groot Mog. hebben in stilligheydt ende by directie van de heeren Gecommitteerde Raeden doen intrecken ende casseren de stempel van de bewuste penning, mitsgaeders oock alle penningen, die onder den meester in wesen gehouden wierden. Dit is geresolveerd zonder nauwkeurig onderzoek door de leden ten gevolge van de lectuur van uw brief hierover, ende door sachte representatie van redenen, dat toegevendheid in deze ondergeschikte zaak baten zou bij gewichtiger onderwerpen. Maer naedemaal sedert aen deselve is gebleecken, dat de voorschreven penning voorhenen aen Haer Edel Groot Mog. by requeste gepresenteert ende daerop octroy versocht ende oock verkregen is geweest

¹⁾ *Brieven van J. DE WITT*, IV, bl. 114.

ende dat deselve zedert noch naeder door den auctheur aen Haer Edel Groot Mog. vergaederinge vertoont is geworden met dit bijgevoechde verske: 1)

De kroon, die ghy hier leggen siet,
 Verbeeldt ons waerlijck anders niet
 Dan blinde staetsucht; schildt en swaerdt
 Het oorloch, dat zy heeft gebaert.
 Hierop treedt nu de soete vreë
 En vrijdt al 't landt van ramp en wee.

dat mede daerbenevens bij den auctheur vertoont is, dat niet het beeldt van 't Vereenicht Nederlandt, maer het beeldt van de vrede, staende aen de andere zijde, de staetsucht ende oorlochs instrumenten vertreedt, sulx dat, niet Nederlandt, maer de vrede gestelt is 2) als die croon vertredende, notoirlijck deselve croon op geen coningsdiadema ende veelmin op de croon van den Coning van Engelandt geduydt kan werden, die notoirlijck soo wel, jae beter in vrede vast staet als in oorloch, soo hebben de leden al vrij wat misnoegen getoont over het voorschreven gepasseerde, soodaenich dat ick in goeden gemoede niet anders kan oordeelen, off het heeft alhier meerder quaede effecten gedaen als het aldaer goede effecten sal connen produceren.

De heeren gedeputeerden van Dordrecht hebben voornemen mede by haer advis gepresenteert de bekende schilderye aen Haer Edel Groot Mog. over te leveren ende die te laeten t'haerder dispositie; maer de leden hebben alle verstaen, dat sulx zoude impliceren eene bassesse, die nootsaekelijck vermeijdt moet werden voornaementlijck als aen de vergaederinge kennelijck is geworden, dat de

1) Ik vermoed, dat dit „verske“ geplakt is in de doozen, waarin de penningen verkocht werden. Ook bij ADOLPHI'S penning met borstbeeld van Prins Willem van Oranje, bij VAN LOON, III, bl. 77 afgebeeld, waren versjes gevoegd, die door BIZOT, *Medalische Historie der Republyk van Holland*. Amsterdam. 1696. bl. 258 en 259 werden medegedeeld.

2) De zin vereischt hier „synde“ in plaats van „is“.

schilderye mede niets aenstootelijx inhoudt, ende vooral, dat die noch in eene besloten kaemer ende niet in eene publycque zaele hangende is".

DE WITT noemt niet de som, die als schadeloosstelling, aan ADOLPHI is toegekend voor het breken der stempels. G. BRANDT in *het leeven van DE RUYTER*, bl. 610, deelt mede, dat hem 1000 dukatons zijn uitbetaald. Als men nagaat, dat ZOET in zijn hier voren afgedrukten brief van 27 Juli 1668 aan J. DE WITT mededeelt, dat de stempels «daaraan nu omtrent een jaar gearbeid is en over de 1200 gulden zouw moeten kosten», dan heeft ADOLPHI zich zeker niet te beklagen gehad over de hem toegekende schadeloosstelling, vooral als men nog in aanmerking neemt, dat het wel vaststaat, dat hij een groot aantal afslagen van zijn penningen verkocht heeft.

A. O. VAN KERKWIJK.

